

norges
byggforsknings-
institutt
1974
særtrykk
225

Thorbjørn Hansen

Hvilken standard
og kvalitet skal
daginstitusjonenes
lokaler ha?

I 1973 hadde vi i Norge ca. 20 000 barnehage- og daghjemsplasser. En utbyggingsplan er nå vedtatt. Den skal gi 50 000 plasser innen utgangen av 1977, dvs. 6000 plasser årlig. Dette betyr en fordobling i forhold til de siste års utbyggingstakt, men har ligget langt under behovet. Bygger vi unødig dyre og flotte lokaler? Er det forsvarlig å senke kravene til daghjem og barnehager, til fordel for et større antall plasser?

Utbygging av barnehager og daghjem tjener flere interesser. De viktigste er: førskolebarnas behov for stimulerende miljø, barnefamiliens behov for hjelp til oppdragelse og tilsyn av sine barn, (flere plasser er jo en nødvendig forutsetning for kvinners deltakelse i yrkeslivet) og endelig næringslivets behov for mer arbeidskraft, flere yrkesaktive personer.

Målsettingen for virksomheten i daghjemmene kan tilsvarende settes opp i tre punkter:

- Et betryggende oppholdssted for barna.
- En bevisst pedagogisk virksomhet og med spesiell omsorg og trening for dem som trenger dette.
- Tildeling av plasser til barn og foreldre med sterkest behov, integrering av barn med atferdsproblemer og handikap.

Dette er en målsetting som driften har etterstrebet til nå og som også

daginstitusjonsutvalget har sluttet seg til. (NOU 1972:39 Førskoler.)

Det er i forhold til denne målsettingen en må vurdere kravene til byggene og deres utforming. Men det er også fremmet ønsker om at daginstitusjonene burde være pedagogiske sentra i boligmiljøet med råd og veiledning til foreldre og andre på stedet.

Spørsmålet om hva slags barnehager og daghjem vi skal ha er særlig aktuelle nå. Vi står foran en stor utbygging og det er motstridende synspunkter og interesser på hvilken politikk en bør følge. I hovedsak dreier det seg om *hvor* bra forholdene skal være i daghjemmene, om ikke kravene bør kunne senkes noe til fordel for et større antall plasser.

Daginstitusjonsutvalget har avgitt innstilling med forslag til nye lover, forskrifter og finansieringsmåter.

Departementet arbeider med en proposisjon som skal omsette dette til gjeldende lover og retningslinjer og flere kommuner utarbeider sin politikk på området. Utover lover og forskrifter vil årlige bevilgninger og mindre formelle direktiv fastlegge den politikk en i praksis vil følge.

Tiltross for at behovet fremdeles er det tredobbelte, betyr planene en relativt sterk utbyggingsperiode — en årlig utbygging på 6000 plasser (mot ca. 3000 i perioden 71–73). Dette vil koste ca. 72 mill. pr. år bare i byggekostnader. I en slik forsert utbyggingsperiode vil økonomien bli viet spesielt stor oppmerksomhet. Sjøl om byggekostnadene utgjør en beskjeden del av de totale driftskostnadene, vil de bety en god del i utbyggingsfasen. Samlet utgjør de ca. 40 % av de totale utgiftene til daghjem- og barnehagesektoren i denne perioden. Oppmerksomheten gjelder ikke bare utgiftene totalt. Også fordelingen av utgiftene mellom stat, kommune og foreldre er av stor interesse.

Er det forsvarlig å senke kravene til daghjemmene og barnehagene? Bygger vi unødige dyre og flotte lokaler?

Dette må ses i lys av målsettingen og forholdene i praksis. Det kan jo være at forholdene er for dårlige. Bygg og lokaler er en del av de materielle betingelsene som avgjør om en bestemt målsetting lar seg realisere. Det er ikke *tilstrekkelig* at lokalene er gode, men en nødvendig forutsetning.

Gode lokaler er i seg sjøl ingen garanti for et godt miljø. Det kan for eks. ikke kompensere for lite eller dårlig utdannet personale eller for store barnegrupper. På den annen side kan heller ikke et godt

Ved utgangen av 1973 hadde vi ca. 20 000 barnehage- og daghjemsplasser her i landet. Det er en fordobling av antall plasser siden 1968, men likevel langt under behovet. Daginstitutionsutvalget har antatt et behov på 150 000 plasser og innstilt på å nå 125 000 plasser innen 1981. Det er vedtatt en utbyggingsplan (i forbindelse med Stortingsbehandlingen av Boligmeldingen i 1972) som skal gi 50 000 plasser innen utgangen av 1977, noe som gir plass til 11 % av førskolebarna.

kvalifisert personale få gjort mye dersom bygningen er for dårlig. Trange rom, mangel på rom, mye støy, upraktiske materialer osv. vil trette ut både pedagogene og barna og i praksis bli bestemmende for pedagogisk opplegg og innhold.

Hvilke krav som må stilles kan bare bygge på erfaringene til de som arbeider i institusjonene, barna og foreldrene.

Disse erfaringene må nøye knyttes til kunnskap både om byggets utforming, hvem som bruker det og hvordan de bruker det.

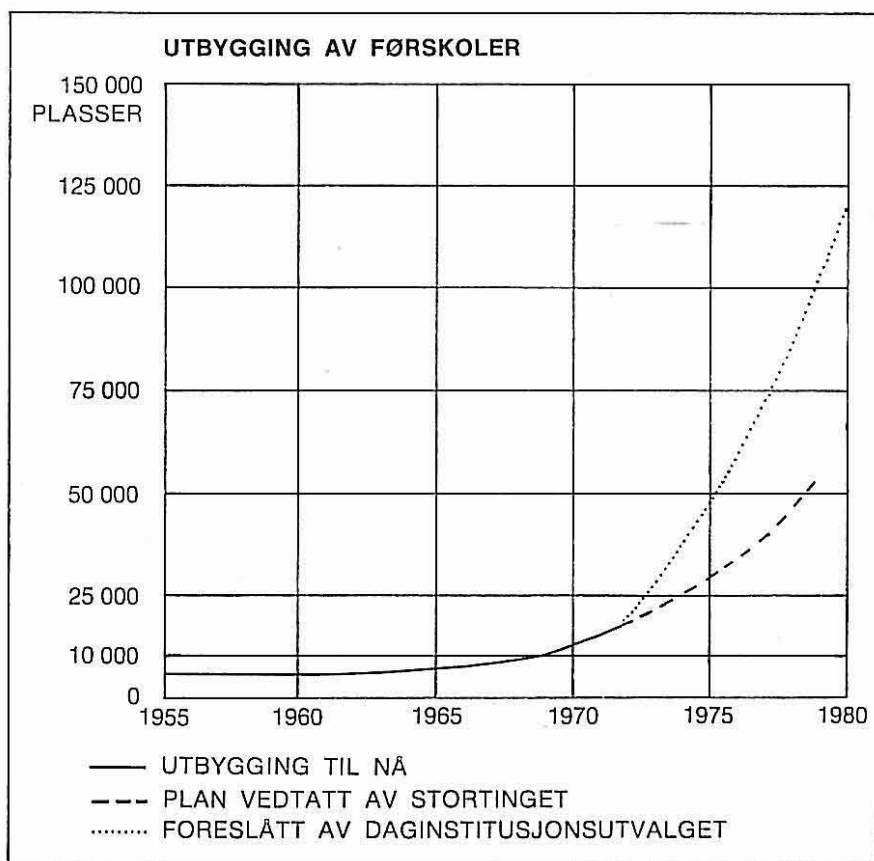
Om førskolen har tilstrekkelig rom og plass er betinget av rommenes størrelse, antall og utforming *sett i forhold* til antall personer i førskolen, hvor lenge de er der pr. dag og barnas egenskaper og behov (betinget igjen bl. a. av alder, helse og funksjonsevne). Spørsmålet må videre sees i forhold til per-

sonalets egenskaper og behov og den pedagogiske virksomhet som drives eller ønskes drevet i den enkelte førskole.

Et bygg skal ikke bare fungere under særlig gunstige vilkår. Det må også gi tilfredsstillende forhold i mer kritiske situasjoner og gi rom for skiftende virksomhet og pedagogisk opplegg. Et bygg kan nok etter hvert forandres og bygges på, men i praksis er dette likevel vanskelig.

Norges byggforskningsinstituttets undersøkelser.

Etter oppdrag av Forbruker- og administrasjonsdepartementet arbeider Norges byggforskningsinstitutt med en undersøkelse som tar sikte på å oppsummere erfaringene med *byggene*. Materialet ble samlet i 1973 og er under bearbeidelse.

Allerede nå kan imidlertid gis en del opplysninger.

Undersøkelsen har anvendt tre metoder: Intervjuing i alle førskoler bygget siden 1969 – ialt 238 – ved hjelp av postlagt spørreskjema. (Besvart av 80% av alle.) Videre mer grundige intervjuer og observasjoner i 20 utvalgte daghjem, og i tillegg en analyse av de opplysninger som finnes i Departementets arkiv (plantegninger, areal, type avdelinger, byggekostnader o. l.).

Plassforhold: Har førskolene tilstrekkelig, overflod eller underskudd på plass? Er rommene store nok til sitt bruk og har de rom til de forskjellige virksomheter som skal foregå? Blir rommene brukt mye eller står de ofte tomme?

Er rommene for små?

Nei	33 %
Ja, ett eller fler	63 %
Ubesvart	4 %
Sum	100 % (av 174)

Mangler det plass for noe?

Nei	18 %
Ja	81 %
Ubesvart	1 %
Sum	100 % (av 174)

Det viser seg at personalet i svært mange tilfelle mener de har liten plass. Ett eller flere rom er for små og de savner plass for forskjellige funksjoner. 8 av 10 mangler plass for noe, 6–7 av 10 har for små rom.

Personalet rapporterer altså et stort underskudd på plass. Betyr det at de ikke kan drive slik målsettingen forutsetter? Eller har de overdrevne forventninger og stiller for høye mål? Hva går plassmangelen ut over?

Av intervjuene i det mindre utvalget førskoler går det fram at rom og plass er sterkt utnyttet. Kjøkken, garderobe, vaskerom og ofte også vindfang brukes i stor utstrekning som lekerom for mindre grupper. At et vaskerom er for trangt, betyr ikke nødvendigvis at barna ikke har nok plass til å vaske seg, men at det vanskelig kan foregå f. eks. vannlek der. Det er tydelig et stort behov for mindre rom i tillegg til lekerommet, for å kunne tilfredsstille barnas ulike behov. Dels trengs rom for spesielt støyende lek, mens resten av barna hviler seg eller tar det med ro. Dels trengs rom for barn som trenger mer hvile, ro og konsentrasjon.

Personalet har også behov for rolige rom – til pauser – i løpet av dagen, til samtaler og planlegging av virksomheten, og til samtaler med foreldre og andre besøkende. Personalrom ble hyppig nevnt: Enten manglet det helt, eller det var for lite.

Mangel på plass kan ha forskjellige virkninger. Det kan bety¹⁾ at barna blir svært slitne etter en dag i daghjemmet; ²⁾ at det ikke er rom for å gi enkelte barn den spesielle oppmerksomhet eller trening de har behov for; ³⁾ en uforvarlig stor belastning på personalet, noe som også får betydning for barna og foreldrene, og ⁴⁾ tungvint drift, der mye tid og krefter må ofres for tilrettelegging, rydding osv.

Konklusjonen må bli at det er underskudd på plass og at plassmangelen i mange tilfelle gjør det vanskelig å realisere selv en nøktern målsetting for virksomheten.

Materialstandard: Det er altså ikke overflod av plass. Brukes det da unødig dyre og flotte materialer?

På direkte spørsmål om dette svarte 16 av 20 nei, 3 av 20 ja.

Det er ikke personalets oppfatning at det i deres bygg er sløst med materialene. De få som kunne peke på sløseri nevnte som regel innredning og ellers spesialtegnede vinduer og dører etc. som de antok var dyrt og dessuten vanskelig å erstatte. Men vel halvparten hadde en type veggkledning, gulvbelegg og/eller dør- og skapinnredning som ikke egnede seg.

Som eksempel ble nevnt vegger som det var vanskelig å feste noe på, som lett ble sjuuskete og ødelagt. Et stort antall meldte om skader og ødeleggelse. I tre av fire førskoler var noen materialer nedslitte, sjuuskete eller ødelagt og i to av fem hadde det vært vannlekkasjer i forbindelse med sanitæranleggene eller bygget (taket).

Er noe blitt slitt, sjuusket eller ødelagt?

Nei	26 %
Ja	72 %
Ubesvart	2 %
Sum	100 % (av 174)

Har det vært vannlekkasjer?

Nei	56 %
Ja	40 %
Ubesvart	4 %
Sum	100 % (av 174)

I betraktning av at dette er nye bygg, 1–3 år gamle, virker omfanget av skader stort.

I våre nærmere studier av enkelte bygg ble det klart at mange skader og ødeleggelse ikke var utbedret, at det ofte bod på problemer å få det gjort og at førskolevirksomheten led av dette. Det kunne f. eks. være trekkfulle dører. Vi så forsøk på enkle, provisoriske utbedringer uten særlig hell der trekken var både sjenerende og sannsynligvis helsefarlig. Vi så også eksempler på at skadene kunne være virkelig ille. Ett sted var alle dørene mer eller mindre ødelagte, dels med hull tvers igjennom og med klinker og vindushasper skiftet opp til flere ganger allerede etter to års drift. Et annet sted slet personalet en håpløs kamp for å holde tepper noenlunde rene. De støvsuget tre ganger om dagen uten synbare resultater.

Vi så imidlertid også eksempler på bygg som så like fine ut etter flere års drift. Her var det brukt robuste, holdbare materialer. Enkelte steder, men da mer som følge av at personalet passet svært nøye på barna og ikke tillot aktiviteter som kunne skade bygget, var det også bra.

Alt i alt må en si at den tekniske standarden ofte ikke er tilfredsstillende. Materialer og utførelse er dels ikke solide nok for den slitasje som slike bygg utsettes for, dels tilfredsstillende de ikke spesielle brukskrav.

Lydforhold: En daginstitusjon skal romme både støyende og livlig lek og mer konsentrert, stille lek og hvile. I noen grad kan kombinasjonen oppnås ved at perioder med

stillhet avløses av perioder med støy. Men det er ikke bestandig greit å få til en slik inndeling av dagen. Barna er forskjellige og trenger i varierende grad livlig lek og ro.

På spørsmål om støyplager, svarte personalet i to av tre førskoler be-kreftende.

Plaget av støy?

(Støynivå i rom – bråk fra ett rom til andre)

Nei	37 %
Ja	62 %
Ubesvart	1 %
Sum	100 % (av 174)

Etter våre inntrykk fra besøkene i førskole-lene er støy et gjennomgående problem til stor sjanse og plage for såvel barn som voksne. Mange hevdet riktignok at de hadde vennet seg til det. (Men det behøver ikke bety at det ikke er til sjanse.)

Uønsket støy kan hindres enten ved disiplinering av barna og strengere opplegg eller ved bedre utformede lokaler: Mer plass, flere atskilte rom til forskjellige aktiviteter, bedre lyddempende skillevegger og materialer.

Lydplagene er alene en viktig indikator på manglende plass og ueg-nede materialer.

Barnehager – daghjem

Plassmangel, nedslitte materialer og støyplager er som vi har sett utbredt i førskolene. Enkelte steder er forholdene tilfredsstillende. Andre sliter med nærmest håpløse forhold. Dette har å gjøre både med forskjeller i lokalenes utforming og forskjeller i personalets og barnas behov.

Ser vi på kravene til byggene er de (etter forskriftene fra 1954) langt på veg like enten de skal brukes til barnehage eller daghjem.

For hver avdeling i en barnehage skal det være: Lekerom (min. 3 m² golvareal pr. barn). Garderobe og vaskerom. Dertil felles kontor/iso-lat, garderobe for personalet og

	a) Daghjem 1 og 2 avd. uten småbarn	b) Daghjem 3-4 avd. og mer med småbarn
Mangler plass	79 % – av alle	93 % – av alle
Har ødelagte/slitte materialer	73 % ”	82 % ”
Er plaget av støy	60 % ”	71 % ”

helst kjøkken og sløydrom felles for to avdelinger.

For daghjem gjelder det samme, men de skal i tillegg ha hvilerom for personalet og adskilt «isolat». Areal pr. barn totalt blir noe mer i et daghjem p.g.a. mindre barne-grupper. I praksis varierer arealet betydelig – fra knapt 6 til vel 10 m² pr. barn brutto.

Både barn og personale er lenger i et daghjem enn i en barnehage. Behovet for hvile og søvn, for å kunne være litt alene, og for mer variert aktivitetstilbud blir viktigere, og slitasjen på byggene blir større. Sett i relasjon til behovene er derfor forholdene i daghjemmene generelt dårligere.

Undersøkelsen viser også at mangel på plass, slitasje og støyplager er mer utbredt i daghjem enn i barnehager.

	Barnehager	Daghjem
Mangler plass, i prosent av alle	63 %	80 %
Har ødelagte/slitte materialer, i prosent av alle	55 %	76 %
Er plaget av støy, i prosent av alle	47 %	64 %

Ulike daghjem.

Daghjem er en fellesbetegnelse på daginstitusjoner som på mange måter har forskjellige oppgaver. De varierer bl. a. etter hvor lang tid barna er der: alle barn 9 timer, de fleste knapt 6 timer, eller noe mellom disse ytterpunktene.

Når minst en tredjedel av barna på en avdeling ikke har full dag, kalles det kombinerte daghjem/ barnehageavdelinger. Noen daghjem har spe- og småbarnsavdelinger, andre ikke, og de kan ha forskjellige antall avdelinger. (De daghjem som har småbarn skal ha stellerom istedet for vaskerom og

dessuten melkekjøkken, solterrasse og oppvarmet barnevogngarasje. Ifølg. gjeldende praksis krever småbarnsstuer 4 m² golvareal pr. barn). Vi har i den pågående undersøkelsen delt daghjemmene i a) en gruppe på 1 og 2 avd. som ikke har småbarn, et flertall av dem har kombinert drift, og b) en gruppe med 3–4 avd. eller mer, der de fleste har småbarn og driver «ren» daghjemsvirksomhet.

Gruppe b) er mest typisk i større byer med stor tilflytting og presset arbeidsmarked. Gruppe a) er mer typisk utover landet, i mindre byer og tettsteder. Totalt i landet er det flest daghjem med 2 avdelinger (43 %), 4 avd. (26 %) og 1 avd. (15 %). Daghjem med 3 avdelinger og mer enn 4 er sjeldnere.

Personalet er stort sett enige om at daghjem ikke bør være større enn 4 avdelinger. Men det er delte meninger om f. eks. 4 avdelinger er bedre eller dårligere enn 2. Hensyn til å ha alle aldersgrupper barn og flere pedagoger, veies mot hensyn til intimt miljø.

Forskjellen markerer seg også i svarene på nesten alle de øvrige spørsmål i undersøkelsen. Etter vår mening har den i hovedsak sammenheng med forskjellige behov.

Byggenes standard og romslighet varierer, men gjennomsnittlig areal pr. barn er omtrent likt i de to gruppene, noe mer i daghjem med småbarn.

I de 20 daghjemmene som vi studerte nærmere var forholdene høyst forskjellige. De var forskjellige mht. hvor lenge barna var der pr. dag, sammensetningen av barnegruppene, personalsituasjonen (for. eks. antall og stabilitet) og lokalenes standard og størrelse. I alle var det ønske om mer plass og mindre barnegrupper. Men i noen ble forholdene likevel vurdert relativt tilfredsstillende, mens det i andre var langt fra tilfredsstillende. Det ble

Et tilfeldig utsnitt fra 4-5 av våre barnehager og daginstitusjoner.

Normalt har en 2-avdelings førskole ca. 270 kvadratmeter brutto golvareal, eller 7-8 kvadratmeter pr. barn. Særlig romslige førskoler har opptil 350 kvadratmeter å rutte med, mens andre ikke har mer enn ca. 200 kvadratmeter.

Det interessante er at disse tall plassmessig tilsvarer 10-15 barn og to voksne i en vanlig 4-roms leilighet. Og da blir det trangt om saligheten . . .

likeledes klart at de tilfredsstillende forholdene var labile - lite skulle til for å ødelegge likevekten.

Støy og uro kunne f. eks. lettere tolereres når barna hadde kort dag. Ble det flere barn på hel dag, måtte ihvertfall noen av dem få anledning til å sove, være skjermet i mindre rom osv. Samme problem kunne oppstå dersom de fikk barn som enten pga. alder eller av andre årsaker trengte mer hvile og ro. - Samtidig ville det da ikke være mulig i samme grad å benytte personalrommene til barna, noe som ofte ble praktisert. Også personalets behov for hvilerom ville skjerpes.

Slike forandringer ville faktisk medføre at helt elementære behov for søvn og hvile ikke kunne tilfredsstilles - ihvertfall ikke uten at det gikk på bekostning av andres behov for lek og utfoldelse.

Press-situasjon.

Førskolene har mange barn med handicap eller andre vansker, som trenger ekstra omsorg, trening eller skjerming. Ca. 10% av barna er funksjonshemmet sjøl eller har funksjonshemmede foreldre. Ca. 25% har foreldre som er enslige.

Dertil er det mange barn hvis foreldre har lav inntekt, vanskelige boligforhold eller andre vansker.

Så lenge behovet for daghjemplasser er langt større enn tilbudet og tildeling skjer etter sosiale kriterier, vil dette forholdet vedvare. (I befolkningen er det anslått ca. 25 000 førskolebarn med handicap og 10 000 førskolebarn med enslige foreldre. Om alle disse fikk plass, ville de beslaglegge ca. 70 % av alle plasser i førskolen etter at målsettingen på 50 000 plasser er oppfylt).

Denne situasjonen skaper et press både på førskolene, foreldrene og sosial- og barnevernkontorene, som lett fører til innbyrdes strid. Daginstitusjonene presses til å ta stadig flere barn på heldag, til å ta inn flere barn med handicap eller andre vansker og til å utvide barnegruppen. Noen gir etter og påtar seg mer enn de egentlig makter, andre holder hardt igjen. I enkelte tilfeller velger man å presse tilbake på foreldrene, man legger f. eks. stor vekt på at barna bør hentes så tidlig som mulig.

Slike motsetninger er egentlig uttrykk for at det er altfor få plasser i forhold til behovet. Ifølge målsettingen for førskolevirksomheten skal plassene også prioriteres etter sosiale kriterier. I lang tid framover må en derfor regne med at barn i daghjem ofte trenger ekstra omsorg. Derfor må forholdene legges tilrette for at så kan skje. Undersøkelsen tyder på at løsningen bare kan være å bygge mange og gode daginstitusjoner.

Noen tanker om hva som kan gjøres.

Med bakgrunn i utbyggingsplanene og sparebestrebelsene stilte jeg (som Finansdepartementet gjør det) spørsmål om det ikke kan forsvares å senke kvaliteten på byggene.

Etter å ha studert forholdene i praksis må svaret bli nei: Det er

ikke forsvarlig fordi forholdene som de nå er, ikke fullt ut gir muligheter til å realisere målsettingen.

Dessuten vil det å redusere kvaliteten på daginstitusjonene være dårlig økonomi på lengre sikt. Lokaler som ikke er tilstrekkelig solide vil innen kort tid bli sjuskete og ødelagt og svært lite brukbare, eller medføre store vedlikeholds- og ombyggingskostnader. Et eksempel fra Oslo: I et knapt to år gammelt bygg er bare det å skifte alle skadede dører beregnet til ca. 30 000 kr.

På den annen side har vi sett at ressursene kan utnyttes bedre.

Det kan bygges billigere i den forstand at en får mer brukbare lokaler for pengene. — Mange som nå håndterer planlegging av førskoler har liten erfaring og kompetanse på området. Det gjelder også arkitekter, som må få tid og anledning til å studere emnet, og få bruke konsulenter med kunnskaper på området. Denne kunnskapen er det de som arbeider i førskolene som sitter inne med.

Førskolelærerne må komme fram med sine erfaringer og samarbeide med bygningskyndige planleggere. De byggene som framhevet seg er faktisk alle resultat av samarbeide mellom arkitekter og førskolelærere.

(Dette gjelder sjøl om en vil bruke ferdighus. Også da skal det stilles krav, det skal velges type som så skal tilpasses spesielle krav til tomta osv.).

Dertil er det sjølsagt behov for mer forskning. Denne første undersøkelsen har vist at større satsing på såvel planlegging, utredning og forskning bør gi vesentlige innsparinger i den forstand at *brukbarheten* av det som bygges blir bedre.

Bedre planlegging kan gi bedre utnyttelse av ressursene.

Men dette må ikke forlede noen til å tro at kvalitet — godt brukbare bygg — ikke koster, at begrensede midler ikke vil redusere kvaliteten. Når enkelte bygg er blitt dyre og likevel lite brukbare, beviser det bare at planleggingen var dårlig. Det beviser ikke at det er mulig å bygge godt uansett økonomiske rammer. Derfor er det ikke tilstrekkelig å bedre planleggingen.

Tilfredsstillende bygg må også sikres med lover og forskrifter, og ikke minst — med tilstrekkelige bevilgninger.

Med den relativt sterke utbyggingen, er det fare for at de bevilgende myndigheter tross alt klemmer pungen igjen og forlanger flere plasser for mindre penger.

Hovedsaken må være utvikling av solide, hensiktsmessige og tilstrekkelig store lokaler. Lokaler som en trenger for å drive forsvarlig, der nest å få disse bygget rasjonelt og rimelig.

Daginstitusjonsutvalget går i sin innstilling inn for mindre presise krav og forskrifter. De ber heller staten utarbeide veiledende retningslinjer slik at de lokale byggherrene står mer fritt.

På grunn av økonomisk press, er jeg redd dette vil sette både kommunale og statlige saksbehandlere i en vanskeligere stilling når de vil forsvare kvalitet. I praksis vil de måtte henvise til og støtte seg til formulerte krav. Særlig vanskelig blir det i økonomisk svake kommuner.

Å sikre planlegging, utredning og forskning med bruksverdi som hovedoppgave, henger i bunn og grunn sammen med alt annet arbeid for å ivareta kvaliteten i daghjemdriften, mot press om ensidig satsing på antall plasser.

Særtrykk fra Kommunalt tidsskrift nr. 6, 1974

Frank Vardings Trykkeri, Sarpsborg